

Madár János

Az ember méltósága és esendősége

Bozók Ferenc és Bereti Gábor versesköteteiről

(Az emberi méltóság tűnődései) Bozók Ferenc *Rubinpirosat visz a nyárba* című új kötete félszáz verset tartalmaz. Ködöböcz Gábor irodalomtörténész válogatott versekként jelöli meg a gyűjteményt, hiszen a költő korábbi köteteiben – *Szélkutya*, 2007; *Azúrtemető*, 2010 – olvasható versek legjavát öleli át az összeállítás. A két kötet között megjelent egy – csak esszéket tartalmazó – könyve is *Tükörkrisztus* címmel (2009). A költő, esszéista Bozók Ferenc-képünkhöz mindhárom gyűjtemény fontos, hiszen azok szigorúan egymásra épülnek. Következetességük, egyre magasabb szinten való megszólalásuk szintéziseket hordoz. Minden könyve egy-egy életszakasz problémaköreinek, lelkületének költői–írói összegzése.

A szerző új kötete már címében is valóság közeli költészetet sejtet. Olyan verseket sorakoztat fel, amelyek kortárs irodalmunk hagyománytisztelő, népi-közösségi értékeit fölmutató vonulatához tartoznak. Talán az sem véletlen, hogy Benke László és Ködöböcz Gábor – az elemi költészet és próza két kiváló képviselője, szószólója – bábáskodtak e könyv megszületésében a legtöbbet. Hiszen ők is azok közé tartoznak, akik teljes emberi és alkotói hitüket teszik mérlegre, hogy ellensúlyozzák az utóbbi években, évtizedekben eluralkodott semmitmondó irodalom további burjánzását. Jelen esetben a nagyobb érdem mégsem az övék, hanem Bozók Ferencé, a költőé, a hittel és meggyőződéssel élő emberé, aki

szereztesként, esszéíróként olyan mélységeket villant fel előttünk – most éppen a költészet nyelvén –, hogy jó érzés, béke tölti el szívünket. Mintha az emberi méltóságunkat adnák vissza ezek a versek: „Nálam a múltat is éli jelen, / s tegnap ködszerű kép / sóhaja kuncsorog itt ma velem, / bánata még ma is ép” – *Egy fénykép hátlapjára*; „Mert valamit, valahonnan alulról / kellene most kiemelnem, ügyelve, / úgy, hogy a ránehezült kacatoknak / színre, alakra maradnia kéne. // Senki ne lássa, hogy összekutyultam, / s vérbe tocsognak a felszíni dolgok, / mert remegő, matató, sebesült kéz / túrta a rendszerezett anyagot” – *Irodalom*; „Reám figyelj, te nyájas olvasó. / Ha még leszek, s miként a konyhasó / eláll, s elér ma itt e vers tehozzád, / ma hadd kopogjon itt e rím be hozzád” – *Kései olvasómhoz*; „Az éj ölen is hinni Őt / és nem remegni, hol van, / a csillagok bevert szögek / a végtelen plafonban – *Naphimnusz*; „Filctolla rubinpirosat visz a nyárba, / mert érik a meggy, csupa vér ma az ingem, / és kábeleket, gyökereket huzigálva / lágy hantok alatt tekerészget az lsten” – *Filctolla rubinpirosat visz a nyárba*; „Hajdani, őszbe ragadt szerelem nyoma vésve fakérgen. / Tódul a fájdalom, árad a bánat az őszi vidéken. / Gyászteli, bús, maszatos tereken remegő csapadék cseng, / grízlaza, ködpuha éjjeleken lebegő laza lég leng” – *Október*; „Zörögj a régi ablakon, / remegve nyomd a csengőt, / talán ma is remegve vár / kihez te eltalálsz vakon” – *Zörögj a régi ablakon*.

Hűség, az élet mélységes tisztelete és igenlése, a valóság esztétikájának fölmutatása, a létezés szentségének költői megfogalmazása – hatja át valamennyi versét. Isten – kimondva és kimondatlanul is – mindig ott van költeményeiben. Mindezt Kődöböcz Gábor fogalmazta meg pontosan a könyv bevezetőjében, amikor Assisi Szent Ferencet, Dsida Jenőt és Reményik Sándort idézte. A három nagy szellemi előd – Bozókra érvényes – tanúságtételét Reményik Sándor gondolata hordozza: „Istenben az ember sír fel, emberben örül az Isten”. Ha Bozók új kötetében a vallásos verseket keressük, meglepődünk, ugyanis direkt módon szinte sohasem ír vallásos verset. Nála az élet esztétikai élményeinek és a vallási élmények mélyrétegeiben meghúzódó tapasztalásoknak van meghatározó szerepe. Csak ezek egységében, elválaszthatatlan kontextusában mondja ki Isten nevét: „Némán, hogy a ház ne riadjon előled, / kínlódva, szerelmesen ontva a vért, / lassan, titok-éjszaka csendje körötted, / sebzőn ama nyílhegy a szívedig ért. / Hogy lásd ama végtelen éteri lángot, / lásd ama végtelen éteri Fényt” – *Sarutlan Szent János éjszakája*; „Rőt vérrel a Biblia angyala ajtóm / mázolta pirosra. Ezért maradok benn. / Friss szélbe szaladni ma semmi esélyem, / és nincs hova elmenekülni” – *Szoba*; „Társtalanok. Szomorú katonáim. / Visszafogott, laza, néma szövetség / köt velük össze, szelíd susogásban. / Sorfaluk enyhet adó szigorúság. / Vén gyökerük mialánk lealázzák, / ám kusza lombjuk a Mennybe fogózik” – *Tölgyek*. A Teremtő, a mindennek fölött álló Isten tehát Bozók Ferenc költészetében mindig a Világ egészének vagy az egész felvillantó résznek egyetemességében rejtezik. Olykor mintha Sík Sándor egy-egy versét olvasnánk, aki – a piarista hagyományokra építve – szintén az esztétikát és a valóság mélyebb megis-

merését tartotta igazán fontosnak. Bozók Ferenc költői világképe azonban mégis más, hiszen felfedezhetjük benne klasszikusaink egész sorát: Petőfi, József Attila, Ady, Csokonai, Weöres, Pilinszky, Vörösmarty, Kassák, Móricz, Szabó Lőrinc, Tóth Árpád, Illyés, Váci Mihály, Dosztojevszkij, Byron, Baudelaire, Villon... Talán meglepő lehet első elolvasásra ez a névsor, de Bozók maga is bevallotta esszéjében, tanulmányokban és versekben ezer irányú szellemi kötődéseit. Mindez azt jelenti, hogy szerzőnk minden idegszálával ragaszkodik a teljes irodalomhoz, a magyar és világirodalom egészének örökségéhez. Maga is tudja, hogy a lehetetlenre vállalkozik, de ilyen elszántsággal, mélyről fakadó indíttatással – ami benne él – nem tehet mást. Küldetés ez. Az egész emberiségért való kiállás, amit csak a szentek éreznek: „lány hantok alatt tekerészget az Isten”; „Mammu Tiámat az ősem, / vén, keserű vizek anyja”; „Isten átka, örökség, / ősi teher, hogy a szívben / jó meg a rossz keveredjen”; „Játszani hív ma az Isten, / Ő aki van, s aki nincsen. / Égig emel, s letarolhat”. Micsoda erő, rendíthetetlen hit sugárzik ezekből a versekből, versrészekből, amelyekből sokszor a lázadás és béke egyidejűsége is kiolvasható. Ha megemeli a hangját és perlekedik, akkor sem a maga nevében teszi, mindig egy közösség, a nép nevében. Mit jelent az ő értelmezésében a nép? A falvak, tanyák nyomorúságos életét – az elesettek életét. Ide kívánczik *Krisztus és Csöre* című esszéjének záró része: „Árvácska egyetlen reményt táplál csak szívében. Az édesanyjával való találkozás reményét. Árvácska számára az anyakép is kozmikus nővéstett, szublimált. Az az utolsó kívánsága, hogy „mennyei” édesanyja vigye el magával a fényességbe, az örök boldogságba. Árvácska sorsa mindannyiunk elé tükröt tart. A szereplők az ő kis

törékeny, ártatlan lényében saját aljaságukat gyűlölik. Árvácska kiáltó jel, aki figyelmeztet mindannyiunkat önmagunk igazabb emberségére. Kérdés, hogy van-e köztünk esélye az életre egy teljesen védtelen, kiszolgáltatott kis teremtménynek, aki úgy érkezik közénk, mint a bárány a farkasok közé. Van-e esélye köztünk olyanvalakinek, aki minden védekezésre teljesen képtelen, akit nem véd sem jog, sem szociális háló, sem ólmeleg megtartó emberi közösség? A kérdésre magunkban kell megkeresnünk a választ.”

Nemcsak az itt idézett tanulmány, hanem Bozók valamennyi verse és esszéje kérdéseket fogalmaz meg. Olyan kérdéseket – az életünkről, az emberi kiszolgáltatottságról, örök igazságtalanságokról, megaláztatásokról –, amelyekre nem tudunk választ adni.

Láthatjuk tehát, hogy a *Rubinpirosat víz a nyárba* című könyv szerzője milyen keresztteket hordoz: a maga és mások keresztjét: „Folyóék, te tejbegríz lazán ömölsz, / s libegve ring a tejbegríz habon / ma dinnyehéj helyett hipós flakon. / Lehet, hogy itt a perc, de nem megy ez... / Zokogva reng a víz, eső szemez. / Sietve hull öledbe két karod, / tovább is esne, ám te nem hagyod. / Talán nem ezt, nem így akartam. / Így tűnődsz magadba, mozdulatlan, / de évre év, s te mozdulatlan ülsz, / s a megszokás vizére rávetülsz” – *A Dunánál*; „Olvad-e már a világ? / Mélyre aláznak a reggelek engem, / s rám nehezülnek a fák, kusza tölgyek, / zúzmara-lepte töviskoronások, / ürbe feszülve” – *Erdei séta*. Gyönyörű részleteket emelhetnénk még ki annak igazolására, hogy milyen mélyen érinti őt mások, embertársai elesettsége, megalázottsága.

Szent ügyeket szolgál Bozók Ferenc – hittel élő emberként, költőként, esszéíróként egyaránt. Most megjelent verseskötetének is ez a legfőbb üzenete. Az emberi méltó-

ság mindenek fölött álló értékeinek hirdetése, védelme.

(Az emberi élet esendőségének finom reminiscenciái) Bereti Gábor títűnő prózai munkáiról ismertem eddig: novellái, esszéi, recenziói, tanulmányai alapos felkészültségről, tehetségről győztek meg. Nemrég viszont – *A szabadság szenvedélye* című verseskötetének megjelenésével – csak fokozta elismerésemet. A nemrég napvilágot látott lírai gyűjtemény olyan verseket tartalmaz, amelyek egyáltalán nem a kezdő költő megszólalásai. Csak nézzük meg a szabadversek gyönyörű vonulatát: *Itt vagyunk hát; A halhatatlanság vászna; Így; De itt van ez a szem; Visszaálmodom; Ahogy; S ott megérted; Törékeny madár*. Ezek közül is ki kell emelni az *Itt vagyunk hát* című verset, hiszen ebben megtalálhatjuk az alkotó igazi költői erényeit: „A sötétségre itt mindenütt vér tapad, / s a szobádban, ahol zsege időben játszottál egykor, most / egy kút áll, az alján néhány hangtalan kiáltás őrzí arcodat, s / hiába az ének, s hogy újra gyermekként kapkodsz minden / tárgy után, az ablakok mögöl, ahol ártatlanságod virágozott, s / még mindig úgy hiszed szabad vagy, láthatod, a foglyokat / őrzöik vigyázzák. Innen már nincs visszaút”. Visszafogott, enyhe archaizmusával, a szegénység és más társadalmi igazságtalanságok elleni harcával olyan világrenddel hadakozik, amely immár teljesen bekebelezett benűnket. Füst Milán szabadverseinek természetes metrumai, a mélyről fakadó költői indulat – amely mindent elsodor – juthat eszűnkbe, hiszen a szándékos pusztítást, emberi megaláztatást nem nézheti tétlen a költő. Kassák hiábavaló küzdelme, Ady reménytelen kétségbeesése is meg-megvillan Bereti versének alaposabb elemzése közben. Minden túlzás nélkül kimondhatjuk, hogy a Nyugat-nemzedék több

tagjának hangja benne van: Tóth Árpád szelíd bánata és szemlélődése; Kafka Margit önépítő nyugtalansága és fájdalma; Babits Mihály látomásossága és jóslata. Kulcsfontosságú versről van tehát szó, állapíthatjuk meg az *Itt vagyunk hát* című költemény kapcsán.

Az emberi élet esendőségének finom reminiscenciái, a személyesség lírai forrásvidéke, a hűség versteremtő ereje, a tárgyias-leíró dimenziók történelmi rétegződése, a litániaszerű költői nyomaték, a gondolat szabad áramlásába simuló metaforák – mind-mind olyan eszközök Bereti költészetében, amelyek igazán rokonszenvessé teszik alkotásait. Képi megformálásában, monumentális nyelvi íveiben van valami elválaszthatatlan egyszerűség, ami valóságközelivé emeli verseit. Ezért is érezhetjük hozzánk közel állóknak, a mi sorsunkat is kibeszélőnek a kötet legtöbb darabját: „Virágok csontos szárain / az emlékezet, akár a só / kiütözik. Csendes, dúdoló / dalra vált a szél; hangjain // hallhatom újra boldogan – / míg tűnődöm egy csillag homlokán / az úrönát, int felém anyám” – *Édesanyám, fehér Arany*; „Így kell hallgatni, ilyen szaggatott, fénycsipkés / tekintettel, hogy még el sem fordulsz, csak bámulod / arcom halovány pergamenjén a borosták közt / bukdácsoló árnyakat, hallgatni így kell, ahogy a / véremből kihajszolt buborék-éveim vízesés / áradattal lassanként betöltik köröttünk a szobát” – *Így*; „Kóbor porokból szótt, kis szelecskék hajszolta / rongyokból aggattott, kavargó, tépelt nejlonzacskók / és tollak seperte hullám ez a madár, amint / törékeny üveglábain sétál a vihar előtt. / S megrettenek, miféle küzdelem előhírnöke lehet / és hol folyik ez és kik között és nekem, vagy / neked mindehhez mi közöd?” – *Törékeny madár*. A nyugalmon áttetsző nyugtalanság, a megélt és megteremtett életszintér elemisége tele van perlekedés-

sel, jobbító szándékkal. Ezért is nevezhetjük költészetét csöndes forradalomnak.

A sorsköltészet, közéleti költészet vonulatában találunk néhány olyan verset, amelyek – hangvételükben, kifejezési eszközrendszerükben – más jegyeket is hordoznak. A látomásos líra néhány szép darabjára gondolok. Ezek közül is – talán – a legmegrázóbb költemény *A halhatatlanság vászna*: „Amikor lent a mélyben feljött a Nap, / idefenn egész éjszaka világitottak az ökörfark kórók. / A festő, az ökörfark kórók festője magához vette / legszebb vásznát, s elindult a tomboló Holdsütésben, / hogy végre lefesse álmát, a tűzszomjazó, világitó / ökörfark kóro mezőket. Sokáig állt a szikla szélén. / Innen megbámulhatta a szelekben hullámzó, világlódzó / végtelent, s az ökörfark kórós mezőkön túl a jövőbe / láthatott. Látta, hogy Holdszúrást kap, látta amint / megszedül, s üres vásznába kapaszkodva a / szakadékba zuhan. Az egyik szemét elvesztette, / szájából vér és nyál szivárgott, testét lassanként / elhagyták az élet nedvei”. Ez a részlet is elegendő ahhoz, hogy érzékeltesük Bereti új lehetőségeit – saját költészetén belül. Talán ez az egyik járható út számára, ugyanakkor nem szabad megfeledkezni a klasszikus versformákkal történő játékokról sem. „Felhajtott szoknya, meztelen comb / e szép világ most édes nagyon / – semmivé lesz a szítáló gond –, / rózsaként nyílik, csiklandozom” – *E szép világ*. A szerelem, a testi vágy kimondása – olykor – átcsap verseiben őszinte emberi kapcsolatokba: „Fönn fecske villan, / s lám, a szerelem, ami örök, / ott él a végtelen mögött. / Mintha szellő hozná, / hozzám ér kezéd, s / ahogy a fecskék röptének / finom ívét, / érzem érintésedet” – *Fecske villan*; „Elbújok egy fában / a hajadból ömlő tavaszi szélben / a kútmélyi hallgatag kátványos sötétben / Fönn az ablak nyitva / az üveg tiszta / ragyogásában látlak ahogy /

állsz a türelmetlen fényben” – *Elbújok*. Ez az emberi, őszinte, mégis titkokat hordozó szerelem üde színfoltja a könyv egészének is, hiszen oldja a feszültséget, a kötet általános hangulatát. A súlyos, nyomasztó verseket – jó szerkesztés, cikluskialakítás révén – a könnyed, idillikus részek egyensúlyozzák.

Három fejezet található a könyvben – *Profán ég alatt; Csak a magány nem hagyott el; A föld, amelyért élek*. Az egyes ciklusok nem határolódnak el élesen egymástól; inkább csak hangulati, kronologikus szempontok vezérelhették a szerzőt és a kiadót a kötet tagolására. Egymásra épülő, egymást szervesen kiegészítő ciklusokról van tehát szó, amelyek azonos súllyal hordozzák Bereti költészetének lényegét. Úgynevezett pillérverseket bőven találunk mindhárom részben, mégis az egységes hatás – a könyv egészének érvényessége – a fontos, maradandó élmény. Ha ki kellene emelni *A szabadság szenvedélye* című kötet feledhetetlen mozzanatait, az *Itt vagyunk hát; A halhatatlanság vászna; Ne félj; Édesanyám, fehér Arany; Az utol-*

só találkozás; Így; Viaskodom veled, magammal; Törékeny madár című verseket választanám. Ezek együttes ereje, megszólítása olyannyira megérintett, hogy hatása alá kerültem és mondogatni kezdem: „Itt vagyunk hát. Árnyakkal és démonokkal”. Mert árnyakból és démonokból épül fel minden igazi költészet. Bereti ennek a reménynek első – és legfontosabb – lépését megtette azzal, hogy kezünkbe adta verseskötetét. A mi dolgunk, hogy újra és újra olvassuk költeményeit, felfedezzük tehetségének eddig ismeretlen tartományait. Hiszen aki *A szabadság szenvedélye* nélkül nem tud élni, az messzebbre lát. Tekintete olyan tájakra téved, amelyek csak a mesékben, a csoda világában léteznek. A varázslat, a tűz mindig is szeretett volna megszabadulni az árnyaktól, a rontó szellemektől. Ma, az *árnyakkal és démonokkal* terhelt világunkban különös aktualitása lehet Bereti gondolatának, költészetének. Szociografikus, társadalmi színtereket is megidéző versbeszéde, lírai mozzanatai ugyancsak megérdemelnének nagyobb nyilvánosságot, odafigyelést.

(*Bozók Ferenc: Rubinpirosat visz a nyárba. Hét Krajcár Kiadó, Budapest, 2010; Bereti Gábor: A szabadság szenvedélye. Felsőmagyarország Kiadó, Miskolc, 2009*)